

Ekonomická univerzita v Bratislave
Fakulta medzinárodných vzťahov

Ľubomír Čech

NEMECKÁ SPOLKOVÁ REPUBLIKA A JEJ ZAHRANIČNÁ POLITIKA
V ROKOCH PRVEJ A DRUHEJ VLÁDY „MALEJ KOALÍCIE“
(1969–1974)

Vydavateľstvo EKONÓM
2014

Autor ©
doc. PhDr. Ľubomír Čech, CSc.

Recenzenti
doc. PhDr. Jana Lasicová, PhD.
doc. PhDr. František Škvrnda, CSc.

Jazyková redaktorka
Mgr. Marianna Mišúrová

Za odbornú stránku textu, korektúru a konečnú verziu publikácie
zodpovedá autor.

Schválené pedagogickou a edičnou komisiou Ekonomickej univerzity
v Bratislave v edičnom programe na rok 2014 ako monografia.

ISBN 978-80-225-3841-1

OBSAH

PREDHOVOR	7
ÚVOD.....	9
1 POLITICKO-HISTORICKÉ VÝCHODISKÁ ZAHRANIČNEJ POLITIKY NSR V POVOJNOVOM VÝVOJI	11
1.1 Vnútropolitické a zahraničnopolitické predpoklady prozápadného smerovania	11
1.2 Bolestivé prehodnotenie postojov	18
1.3 Závěry k 1. kapitole.....	25
2 MIESTO A ÚLOHA KOALÍCIE SPD/FDP V PROCESSE MENIACEHO SA POSTAVENIA NSR V RÁMCI ZÁPADNÝCH ZOSKUPENÍ.....	28
2.1 NSR a jej ekonomické výsledky smerujúce k politickej integrácii	28
2.2 Úsilie o harmonizáciu medzi vnútropolitickými cieľmi a bezpečnostnými záujmami NSR.....	39
1.3 Závěry k 2. kapitole	49
3 NOVÉ PRÍSTUPY V ZAHRANIČNEJ POLITIKE MALEJ KOALÍCIE V ETAPE ZAČÍNAJÚCEHO „DÉTENTE“ NA EURÓPSKOM KONTINENTE	52
3.1 Genéza formovania východnej politiky	52
3.2 Východná politika NSR v kontexte zmien medzinárodnej bezpečnosti	61
3.3 Závěry k 3. kapitole	68
KOMENTÁR K METODOLOGICKÉMU SPRACOVANIU ZDROJOV A DOKUMENTOV INŠTITÚCIÍ SÚVISIACICH S VÝSKUMNOU TÉMOU MONOGRAFIE	70
ZÁVER	77
RESUMÉ	81
ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY	82
PRÍLOHY	96

ZOZNAM TABULIEK

Tabuľka 1

Porovnanie niektorých výsledkov ekonomického vývoja USA a NSR 96

Tabuľka 2

Porovnanie niektorých výsledkov ekonomického vývoja
západoeurópskych krajín 97

Tabuľka 3

Vojenské výdavky a vojenský rozpočet NSR 98

Tabuľka 4

Vývoj základných ukazovateľov ekonomiky západných krajín
v roku 1974 99

Tabuľka 5

Vývoj obchodnej a kapitálovej bilancie NSR v rokoch 1970–1974 99

Tabuľka 6

Podiel vybraných krajín na priemyselnej výrobe bloku západných
štátov (%) 100

Tabuľka 7

Podiel vybraných krajín na exporte západného bloku (%) 100

Tabuľka 8

Saldo obchodných bilancií niektorých západných krajín 1972–1975
(v mld. dolárov) 100

ZOZNAM SKRATIEK

- BRD – Bundesrepublik Deutschland
- CDU/CSU – Christlich Demokratischen Union/Christlich Soziale Union
(Kresťanskodemokratická únia/Kresťanskosociálna únia)
- ČSSR – Československá socialistická republika
- DDR – Deutsche Demokratische Republik
- EDIP – Program posilňovania európskej obrany
- EHS – Európske hospodárske spoločenstvo
- F MZV – Federálne Ministerstvo zahraničných vecí
- FRG – Federatívna republika germaniji (Spolková republika Nemecko)
- GDR – Germanskaja demokratičeskaja republika (Nemecká demokratická republika)
- NATO – North Atlantic Treaty Organization (Organizácia Severoatlantickej zmluvy)
- NSR – Nemecká spolková republika
- KBSE – Konferencia o bezpečnosti a spolupráci v Európe
- MLF – Multilateral Force (Mnohostranné ozbrojené sily)
- MZV – Ministerstvo zahraničných vecí
- NDR – Nemecká demokratická republika
- OSN – Organizácia Spojených národov
- PLR – Poľská ľudová republika
- PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa (Poľská ľudová republika)
- RFN – Republika federalna Niemiec (Spolková republika Nemecko)

- SALT – Strategic Arms Limitation Talks (rokovania o obmedzení strategických zbraní)
- SPD/FDP – Sozialdemokratische Partei Deutschlands/Freie Demokratische Partei
- SRN – Spolková republika Nemecko
- SSSR – Svaz sovětských socialistických republik
- SŠA – Sojedinennyje Štaty Ameriki (Spojené štáty americké)
- ÚMV – Ústav medzinárodných vzťahov
- USA – United States of America (Spojené štáty americké)
- ZSSR – Zväz sovietskych socialistických republík

PREDHOVOR

Zahraničná politika Nemecka od jej vzniku patrila k najsledovanejším fenoménom medzinárodných vzťahov. Oprávnenosť tejto pozornosti bola determinovaná úlohou, ktorú Nemecko zohrávalo v novodobých európskych a svetových dejinách. Nemecko stálo pri zrode oboch svetových vojen, ktoré významne zmenili usporiadanie sveta v minulom storočí.

Po skončení 2. svetovej vojny a zániku tzv. tretej ríše prestal existovať jednotný štát v hraniciach z roku 1937 a v zmysle dohovorov víťazných mocností vznikli štyri okupačné zóny pod správou USA, Veľkej Británie, Francúzska a Sovietskeho zväzu. Ich plánované zjednotenie sa v dôsledku rastúceho napätia medzi tvoriacim sa východným a západným blokom nekonalo. Na území okupovanom USA, Veľkou Britániou a Francúzskom vznikol v roku 1949 samostatný štátny celok – Nemecká spolková republika. Na území spravovanom Sovietskou armádou sa v tom istom roku sformoval druhý samostatný nemecký štát – Nemecká demokratická republika. Vytvoril sa tak anachronizmus pomenovaný ako „nemecká otázka“, ktorý dominoval v bipolárne rozdelenom svete až do 2. októbra 1990, keď došlo k opätovnému zjednoteniu oboch nemeckých štátov.

Zahraničná politika Nemeckej spolkovej republiky bola v tomto 45-ročnom období mimoriadne silno poznamenaná studenou vojnou. Ani východná, ani západná časť Nemecka nebola de facto celkom suverénnym štátom. Obe svetové superveľmoci si udržiavali vplyv v „svojej“ časti. V časoch bipolárneho sveta oba nemecké štáty museli vstúpiť do ekonomických a bezpečnostných integračných štruktúr svojich „tútorov“.

Zahraničná politika NSR bola v období studenej vojny komplementárna s vývojom západnej Európy, čo malo aj svoj pozitívny účinok. Došlo k prekonaniu dlhotrvajúceho nepriateľstva s Francúzskom. Zblíženie záujmov oboch štátov malo stabilizačný a integračný účinok a vytvorilo základ pre európsky integračný proces tak, ako ho poznáme zo súčasnosti.

Šiesta a siedma dekáda 20. storočia priniesli zmiernenie konfrontačných vzťahov medzi Východom a Západom. Obdobie, ktoré sa v medzinárodnej politike označuje ako *détente* – uvoľnenie, prinieslo zmeny aj do európskej politiky. Bolo to obdobie, keď po dlhom období vlády konzervatívnej koalície CDU/CSU prevzali vládu zodpovednosť sociálni a liberálni demokrati. „Malá koalícia“ pod vedením kancelára Willyho Brandta významným spôsobom prispela k uvoľneniu medzinárodného napätia. Predovšetkým jeho východná politika (Ostpolitik) prispela k riešeniu normalizácie vzťahov s Poľskom, Československom a ZSSR, obnovila vzťahy medzi obidvomi nemeckými štátmi.

Z tohto pohľadu je obdobie prvej a druhej vlády „malej koalície“ SPD/FDP v období rokov 1969–1974 veľmi zaujímavé. Je to obdobie, ktoré NSR aktívne využila nielen v prospech európskeho mieru, potvrdenému v roku 1975 podpisom Záverečného aktu Konferencie o bezpečnosti a spolupráci v Európe,

ale predovšetkým na posilnenie vlastnej autority v medzinárodných vzťahoch a prekonanie rozdelenia nemeckého národa. Nie celkom sa dnes doceňuje taktické heslo tej doby – *priblížením k zmene*.

Bol to šikovne zvolený spôsob, ako novým prístupom dostať krajinu z hrozby medzinárodnopolitickej izolácie a ako „novou východnou politikou“ posilniť aj prozápadnú politiku, tvoriacu základný fundament fungovania krajiny. Spolková republika, do tej doby politický trpaslík s obrovským ekonomickým a vojenským potenciálom, sa stala viditeľnejšia a samostatnejšia v oboch dimenziách svojej zahraničnej politiky – východnej a prozápadnej. Stala sa rovnoprávnym partnerom pre samotné Spojené štáty, ale aj spojencov v európskych integračných zoskupeniach.

ÚVOD

Ukončenie studenej vojny a bipolárneho rozdelenia sveta symbolizuje pád berlínskeho múru, ako jedného z hlavných symbolov rozdelenia sveta a Európy v celom povojnovom období od roku 1945. Dnešným mladým ľuďom, ale aj nám starším, už pripadá celkom prirodzené, že v rámci „Schengenského dohovoru“ cestujeme po Európe slobodne, že jednotné a silné Nemecko je jedným z rozhodujúcich činiteľov Európskej únie a jeho hlas má váhu pri rozhodovaní v rámci súčasného systému medzinárodných vzťahov.

Pritom to nie je ani päťdesiat rokov, čo po konfrontačnom období začiatku 60. rokov v medzinárodných vzťahoch svitla nádej na celkové uvoľnenie medzi Východom a Západom. Aspoň čiastočne sa podarilo vyriešiť otvorené otázky na európskom kontinente, do značnej miery vyplývajúce z absencie mierovej zmluvy medzi víťaznými mocnosťami a porazeným Nemeckom v roku 1945.

Rok 1969 priniesol zmeny vo vnútornej politike NSR, ale aj v celonemeckej politike. 5.3.1969 bol za spolkového prezidenta v Západnom Berlíne zvolený ako prvý sociálny demokrat Gustav Heineman. O niekoľko mesiacov neskôr bol ako prvý sociálny demokrat zvolený za spolkového kancelára Willy Brandt. Konzervatívny zahraničnopolitický kurz unionistických strán CDU/CSU vystriedal sociálno-liberálny tandem strán SPD/FDP, ktorý od samotného počiatku svojej vládnej zodpovednosti avizoval potrebu zmeny zahraničnopolitického kurzu Spolkovej republiky.

Cieľom predkladanej monografie je:

1. Na pozadí historického vývoja NSR objasniť prozápadnú politiku v jej širšom i užšom rámci a ukázať nevyhnutnosť jej modifikácie v meniacich sa podmienkach medzinárodnopolitického vývoja na začiatku 70. rokov;
2. analyzovať novú dynamiku prozápadnej politiky na základe vzniknutých zmien vzájomnej relácie jej základných stránok a dôsledkov prehodnocovania stereotypov východnej politiky. V rámci prvej a druhej vlády „malej koalície“ na čele s kancelárom W. Brandtom objasniť, ako jeho nová východná politika prispela k urovnaniu niektorých otvorených otázok so socialistickými krajinami vtedajšieho východného bloku;
3. dokázať, že táto politika bola významnou súčasťou tradičnej prozápadnej politiky NSR v oboch jej sférach – európskej i atlantickej. Súčasne demonštrovať, že realistickým prístupom k hodnoteniu medzinárodných vzťahov na prelome 60. a 70. rokov a nasledujúcimi krokmi v zmluvnom usporiadaní s krajinami východného bloku prispela k výraznejšej politickej autorite krajiny.

Týmto cieľom je podriadená aj štruktúra monografie, ktorá je koncipovaná do troch kapitol. Na uvedenie do problematiky slúži prvá kapitola s názvom Politicko-historické východiská zahraničnej politiky NSR v povojnovom vývoji. Zdôrazňuje bazálnu orientáciu zahraničnej politiky NSR na blok západných krajín a jej základný strategický cieľ – opätovné zjednotenie Nemecka. Zaoberá sa možnosťami a limitmi jej pôsobenia v prozápadnej a východnej sfére. V dôsledku zmien v medzinárodnom pomere síl i zmenami pomeru síl vnútri aliancie si všima modifikujúce sa vzťahy NSR k USA i k západoeurópskym spojencom. Ukazuje vnútornú rozporuplnosť a určitú vyčerpanosť prozápadnej politiky a spoločne s faktickou absenciou politiky ku krajinám východného bloku odhaľuje jej krízový stav, žiadajúci si prehodnotenie západonemeckej zahraničnopolitickej línie.

Druhá kapitola s názvom Miesto a úloha koalície SPD/FDP v procese meniaceho sa postavenia NSR v rámci západných zoskupení sa podrobnejšie venuje zložitému procesu súperenia „atlantistov“ a „europeistov“ v situácii, keď hospodársky a vojensky silná Spolková republika začína cítiť politické obmedzenia svojho fungovania. Ukazuje NSR v procesoch pokračujúcej európskej integrácie a snahu Brandtovho kabinetu zabezpečiť vyváženosť „atlantickej“ a „západoeurópskej“ politiky pri zabezpečení dostatočne veľkého priestoru na vlastné zahraničnopolitické pôsobenie.

Záverečná tretia kapitola Nové prístupy v zahraničnej politike malej koalície v etape začínajúceho „détente“ na európskom kontinente odhaľuje nové aspekty v jej prozápadnej i východnej dimenzii. Všima si taktickú modifikáciu prozápadnej politiky, keď bez spochybňovania významu Severoatlantickej aliancie svoju úlohu videla NSR v tom, že sa postaví na čelo západoeurópskeho hnutia za nové, rovnoprávnejšie poňatie aliancie. Nová kvalita atlantických vzťahov mala súčasne vytvoriť priestor na naplnenie vlastných ekonomických, politických i vojenských ambícií v západoeurópskom regióne. Kľúčovým prostriedkom dosiahnutia tohto cieľa bola i „nová východná politika“, ktorá sa v konečnom dôsledku stala významnou funkciou politiky prozápadnej.

Prvky realizmu a pragmatizmu v zahraničnopolitickej koncepcii NSR sa prelínali v celom období prvej i druhej Brandtovej vlády. S tým súvisiaca modifikácia vzájomne podmienených stránok jej prozápadnej a východnej sféry bola však viac determinovaná realizmom. To menilo historickú skúsenosť nemeckej zahraničnej politiky – neschopnosť zhodnotiť vzťah medzi jej cieľmi, možnosťami a limitmi.